

bilo koju od teza gore spomenutih, vidimo, da je već odavna, a dakako i danas, drukčije stanje nego ono u vrijeme od X.—XII. vijeka. Koje sve faze je prošao taj proces i kada se u pojedinim krajevima izvršio, teško je reći. Za kopneni je dio Neretljanske oblasti jasno, da ga sa sigurnošću možemo držati hrvatskim u XII. vijeku, jer se tu spominje poznato hrvatsko pleme Kačića. O bivšim neretljanskim otocima za to starije vrijeme nemamo izvora. Za Korčulu znamo pak, da je tokom XI. vijeka ili najkasnije početkom dvanaestog došla pod Zahumlje. Ukoliko izvori prije g. 1420. potječući van Korčule govore o njezinu stanovništvu, nazivaju ga samo općenito slavenskim. A što se tiče samih korčulanskih izvora do g. 1420., koliko god proizlazi iz svega po imenima, prezimenima, topografskim nazivima, po obilju naših riječi u latinski pisanim izvorima i ostalim okolnostima, da je ono skroz slavensko (uz neznatnu u početku valjda manjinu romansku), nigdje nam oni sami ne označuju ime narodnosti stanovništva, jer su dakako takve vrste, da ne dolaze u priliku o tome govoriti. U šesnaestom pak vijeku, kad se javljaju domaći spomenici lijepe knjige, jasno uz slovinsko dolazi i na bivšim neretljanskim otocima kao što i u Dubrovniku hrvatsko ime. Za Korčulu u XVI. vijeku vidi o tom poznatu izmjenu poslanica između Nikole Nalješkovića i korčulanskog vlastelina Ivana Vidali (Stari pisci hrvatski u izdanju Jug. akademije knjiga peta p. 335 i 351—352). Nalješković zanosno kliče Ivanu Vidali:

Tim narod Hrvata vapije i viče,
da s' kruna od zlata, kojom se svi diče.

Vidali pak odgovara Nalješkoviću:

Časti izbrana Niko i hvala velika
hrvatskoga diko i slavo jezika.

Apostrofirajući u istoj poslanici grad Dubrovnik veli dalje Vidali:

Hrvatskih ter kruna gradov se svih zove.

Zacijelo se svijest o hrvatskoj narodnoj pripadnosti, ukoliko nije već postojala i kod starih Neretljana, kod Korčulana javljala i prije XVI. vijeka, za što svjedoče i objektivne činjenice: vjera, kultura, mentalitet, dijalekat, kasnije prilike i ostale okolnosti.

Od autorâ gore spomenutih teza navest ću samo mišljenja dvaju odličnih naših učenjaka.

Milan Šufraj, poznati hrvatski povjesničar i političar, u svojoj raspravi Hrvati u sredovječnom svjetskom viru (Sveslavenski zbornik) veli na strani 221—223 ovo: »U novoj postojbini dali su Hrvati jezgru za velike dijelove sveukupne slovjenke plazme, koja se je bila spustila na Jadran. Ova prvotna jezgra nije imala ni današnjeg položaja ni današnjih dimenzija. Kako su to pokazali: Rešetar, Jagić, Oblak i Jireček, postojale su od 12. do 16. vijeka od Drave pa sve do u Zetu široki pojasi, u kojima nije bilo u običaju ni hrvatsko ni srpsko ime, već opći etnički termin »slovenski«. Ovamo je na sjeveru pripadala čitava stara Slavonija između Drave i Gvozda. Na jugu se je pod Slavonijom razumijevao (1292.) kraj između Neretve i Drin-Bojane (et dicta Slavonia intelligatur a loco qui dicitur Orenta usque ad flumen Lessi). To je bio ostatak nekadašnjeg golemog geografskog pojma Sklabinikai, Slavonica, koji je u 7.—10. vijeku obuhvatao sve zemlje između Zadra, Soluna i Rodopa.

Hrvatsko ime imalo je svoj najsnažniji centar između Zrmanje i Cetine, a naročito u okolini Knina i Nina. Kninski biskup nazivan je par excellence »hrvatskim biskupom«, posve analogno, kao što se je krujski biskup u arbanskom centru nazivao »arbanskim biskupom«. U 14. vijeku kninskom su biskupu »po svom običaju« svi hrvatski plemići plaćali desetinu. Od 14 župa, što ih car Porfirogenet nabraja u dalmatinskoj Hrvatskoj, prostirale su se tri (Pliva, Hlivno, Pset) na tlu današnje Bosne. Preko Duvanjskog polja sezalo je hrvatsko ime u Bosnu do gornje Neretve, a od Knina do Gvozda i rijeke Sane u bosanske »Donje krajeve«. Tu sjedi u 13. vijeku jako pleme Hrvatina, Hrvatinić na broj-